

Robin Amara: Bu Yıl Hangi Soykırımın Yüzüncü Yılı? (4)

Posted on 20/03/2019

Bu bölümde Pontos Rumları üstünden bastırılmaya çalışılan Gayri Müslim mirasına odaklanıyoruz. Elbette ne kadar bastırılmaya uğraşılsa da bu soykırımın mirası da diğerleri gibi su yüzüne çıkmaya yazgılı. Ya belgelerden, ya kültürden, ya sanattan, ya arkeolojiden ya da başka başka yöntemlerle. Burada dikkatinizi beklenmedik bir yöneme çekerek başlamak niyetindeyim fakat daha önce soykırımın izlerinin silinme biçimlerinden biri olan yağmacılığın boyutlarını hatırlayalım.

Araştırmacı yazar Sait Çetinoğlu ilgili yazısında (*) durumu şöyle aktarıyor:

“Lozan Konferansı sırasında İsmet İnönü ile Başbakan Rauf Orbay arasındaki yazışmalardan da anlıyoruz. “2 Aralık 1923 günü Rauf Orbay’ın İsmet Paşa’ya yolladığı telgrafta Batı Anadolu’da evsizler yerleştirildikten sonra ‘daha altmış bin hane iskân olunabilir’ denilmektedir. Yaklaşık bir buçuk ay sonra İsmet Paşa, Başbakan Rauf Orbay’a yolladığı 20 Ocak 1923 tarihli telgrafta aynı durumun halen geçerli olup olmadığı tekrar sormaktadır. Bu soruya, 23 Ocak 1923 tarihinde, Başbakan Rauf Orbay’ın verdiği cevap anlamlıdır: ... ‘ bugün oraya ancak yirmi bin hane kolaylıkla kabul olunabilir.’”[15] Bir buçuk ay içerisinde yani göz açıp kapayıncaya kadar Rumlara terk ettirilen hanelerin 2/3’sine el konulmuş ya da peşkeş çekilmiştir.

Terkedilmiş (terk ettirilmiş terimi daha uygun düşer) Rum malları üzerindeki işgallerin dışında bir başka konu da terk edilmiş evlerin içindeki malların yağma edilmesidir. Rumların erken gidişi ve Rumeli Müslümanlarının yaklaşık bir yıl sonra gelmiş olmaları yağmayı kolaylaştırmıştır. “Yağmalar kitlesel boyutlara ulaşmış... Milli Mücadeleden sonra Ege’de

sanki bir 'Altına Hücum' dönemi yaşanmıştır. Anılan dönemde Afyon, Uşak, Kütahya, Eskişehir gibi iç Ege şehirlerinden, hatta Konya, Yozgat, Kayseri gibi İç Anadolu şehirlerinden kitleler kalkarak, Rumların terk ettiği mallara el koyup, bunları yağmalamaktadır. O dönemde yağmacıların sayısının 200.000'e kadar ulaşmış olduğu tahmin edilmektedir”

Yağma ve soygunun yazıya dökülmesi bile korkunçtur: “Honaz'ın o zamanki ağalarından bazıları; bazı zaptiyeler, bazı südübozuklar Rumların evlerini paluçka etti... Yağma, soygun! 'çarpıcı' denen biri evlerdeki dikiş makinalarını paluçka etmiş. 'parpıcı' evlerdeki kap kacağı paluçka etmiş. Kimi Yorgan yastık, kazan kaynatma toplamış. Evlerde ne varsa, kiremidine, kapısına, penceresine kadar paluçka edildi. Kimileri bu paluçkayla zengin oldu” Çekilen peşkeşin boyutlarıyla ilgili olarak Türk İli gazetesinin yaptığı incelemede İzmir'in seçkin bir semtinde Terkedilmiş mallara yerleşenleri şöyle sınıflandırıp: “Rumlardan kalan terk edilmiş evlerin 44'ünde memurların, 27'sinde harikzadelerin, 14'ünde kendine harikzade süsü veren fırsatçıların, 52'sinde mübadele göçmenlerinin,... En güzellerinden 13 evde de, hükümetten senede 3-4.000 lira 'tahsilat' alan mebusların oturduğunu” okuyucularına duyuruyordu. Ahmet Emin yalman:“Talan hırsının bu kadar umumi olmasının başlıca sebebi, derebeyi tavrı takınan bir takım politikacıların talandan geçinmeleri ve bunların eskiden beri malum olan hareketlerine sırf kendileri ilerde bir politika aleti, bir susturma vasıtası diye kullanmak hesabıyla göz yumulmasıydı” sözleriyle o günlerin tanıklığını yapıyor.

Lozan'da mübadele komisyonlarında yapılan müzakerelerde: “El konulan malların tazmin edilmesi konusunda getirilen zorunluluk Türkiye'nin yararına işledi. Türkiye'de Rum göçmenlerin mallarına bu tarihten önce büyük ölçüde el konulmuştu. Buradan da anlaşılacağı gibi, Türk delegasyonu savaşın galip gelen tarafı olduğunu hatırdan çıkarmamıştı.” Bu fiili durum karşısında komisyonlarca yapılacak bir işlem kalmamıştı. Rumların bıraktıkları yerler Rumelili göçmenler gelene kadar el konulduğundan, Yunanistan'dan gelen mübadiller ancak bulabildikleri yerlere yerleştiler.

Nüfus mübadelesiyle de Anadolu'nun homojenleştirilmesinde ve Gayri Müslimlerin mülksüzleştirilip 'yerli' burjuvazi yaratılmasında epey mesafe kaydediliyordu. Ancak Bütün bu yapılanlar yine de bir miktar önemli Gayri Müslim sermayenin ve iş gücünün kalmasını önleyemeyecekti. Bu iş kollarına ve işgücüne yönelik tasfiyeler 'Cumhuriyet' rejiminin neredeyse temel politikalarından biri haline gelecektir dersek abartıya kaçmış olmayız."

Ölümlü insan zihninin varlık ve yoklukla ilgili hazımsızlıklarıdır belki de hayaletler, cinler, periler, cadılar, büyüler, lanetler, fallar, kehanetler ve benzeri diğer şeyleri "yaratır". Dünya tarihinde birbirlerinden uzak yerlerde, birbirleriyle hiç etkileşme şansı olmayan topluluklarda dahi ortak bir yeri vardır bu korku söylencelerinin. Bunların sadece korku kültürü, edebiyatı, piyasası için değil; insanla ilgilenen bilimler için de bir anlamı var elbette. İnsanların ilgisini neden çektikleri ve daha da önemlisi hangi ihtiyaçla ortaya çıktıkları gibi misal. Şimdi bu ihtiyaç dahilinde bir soru soralım: Hemen hemen bütün erkeklerin "amele taburları"na gönderildiği evleri göz önüne getirelim. Çok küçük çocuklarla beraber çoğunlukla kadınların yaşadığı evlere girilip insanlar öldürülür ve üstüne o mekanlar yağmalanırsa o hatıralarla bilinçdışı ne yapar?

Bu soruya yanıt aramadan önce bakmanızı istediğim bir görsel olacak. Burada Rumca isimleri değiştirilen yerler haritasını görüyoruz. Özellikle Trabzon-Giresun arası renk yoğunluğuna bakalım.

amamsa şimdi de sorumuza muhtemel bir yanıt aramak için Anadolu'dan korku hikayeleri derleyen tarihçi Mehmet Berk Yaltırık'ın "Karadeniz Cazuları" üstüne yaptığı sosyal medya paylaşımından (**) bazı alıntılara uzanabiliriz.

"Karadeniz'de bu arada 'obur', 'hortlak' falan da var ama 'cazılar' (veya "cazular") bambaşka. Hem büyücü kadın hem çiğır söken varlık iç içe geçmiş durumda(...) Giresun taraflarında Çepni köylerinde, Trabzon'da, Doğu Karadeniz'de hayli yaygın bir figür 'cazi'. Memoratlar vardır bunlarla alakalı. Ali Rıza Seyfi, Dracula adaptasyonu Kazıklı Voyvoda

(Drakula İstanbul'da) romanında, Dr. Resuhi (Van Helsing) ağzından anlatır cadıları. Ali Rıza Seyfi aileden Trabzon kökenli. Çocukluğunda denk geldiği hortlak cadı anlatılarına kısmen romanda yer vermiş. Zaten bu roman adaptasyon ama bu yönüyle özgün. Daha 1930'larda vampir-hortlak-cadı memoralarının bölgelerine yer vermiş. Rumeli'den bahsediyor, benim hala memoralat derleyebildiğim Doğu Anadolu'yu işaret ediyor ve Karadeniz'i de işaret ediyor."

Doğu Anadolu, Karadeniz ve Rumeli... Gayri Müslimlere yönelen soykırımların yoğunlaştığı bölgeler. Nasıl, anlamlı değil mi? Devam edelim...

"Hayatta iken kötülükler yapmış yaşlı kadınların öldükten sonra kabirden çıktığına inanılmış (...). Fena kişinin öldükten sonra mezarında huzur görmeyerek kabrinden fırlayacağı inanişisi (...). Toprak bunları kabul etmediğinden azap duydukları, sık sık eski yaşadığı yerlerde dolaşp çığlıklar atarken görüldüklerine inanılmış." (Bunun bir adı da vardı sanırım. Ortaöğretim psikolojide "savunma mekanizmaları" konusunda geçerdi. En çok hangisine uyar, şu an tartamadım.)

"Obur ve hortlağa silah işlemezmiş. Görenler üç kez 'Urum eline!' derse kabrine gün doğmadan geri dönermiş."

Ve karşılaştık: Rum! Yani bazı Karadeniz söylenişlerindeki karşılığıyla "Urum"

İşte o Rumlar'ın soykırım ve sürgününün nasıl bir yoksunlaşma bıraktığına bakabiliriz artık. Araştırmacı yazar Tamer Zilingir ilgili makalesinde (***) imparatorluk valiliklerinin yayımladıkları resmi vilayet yıllıkları olan "salname"lerden derlediği verileri aktarır:

1869 yılında Trabzon Vilayetinin idari yapı

Trabzon Vilayeti 4 sancaktan oluşur: Trabzon Sancağı, Canik Sancağı, Lazistan Sancağı, Gümüşhane Sancağı.

Trabzon Vilayet Valisi Vezir Esad Muhlis Paşa

TRABZON SANCAĞI

Kaza ve Nahiyeler: Nefs-i Trabzon Şehri, Vakf-i Kebir Nahiyesi, Akçabaat Nahiyesi, Vakf-i Sagir Nahiyesi, Maçka Nahiyesi, Rize Kazası, Kura-i Seba Nahiyesi, Of Kazası, Sürmene Nahiyesi, Tirebolu Kazası, Görele Nahiyesi, Maa (birlikte) Nahiyeye-i Kurık Giresun Kazası, Keşap Nahiyesi, Akköy Kazası, Bucak Kazası, Perşembe Nahiyesi, Maa Ulubey Hapsemane Nahiyesi, Aybastı Nahiyesi

CANİK SANCAĞI□

Maa Maden-i Kabi Samsun Kazası, Kavak Nahiyesi, Bafra Kazası, Alaçam Nahiyesi, Çarşamba Kazası, Terme Nahiyesi, Ünye Kazası, Fatsa Nahiyesi, Bolaman Nahiyesi, Karakuş Nahiyesi, Niksar Nahiyesi

LAZİSTAN SANCAĞI□

Batum Kazası, Çürüksu Nahiyesi, Acara-i Sufla Nahiyesi, Acara-i Ulya Nahiyesi, Livana Kazası, Maçahel Nahiyesi, Arhavi Kazası, Hopa Nahiyesi, Gönnye Nahiyesi, Atina Nahiyesi, Hemşin Nahiyesi

GÜMÜŞHANE SANCAĞI□

Gümüşhane Kazası, Yağmurdere, Kovana Nahiyesi, Torul Kazası, Kürtün Nahiyesi, Maa Şiran Kelkit Kazası

KONSOLOSLUKLAR

Rus Konsolosluđu Mösyo Maşnin, Belçika Konsolosluđu Mösyo Ropol, İnan Karperdazı Ali Ekbey Bey (1870 Salnamesinde Ali Ekber Han olarak geçiyor), İngiltere Konsolosluđu Mösyo Palgraf, Fransa Konsolosluđu Mösyo Derşe, Avusturya Macaristan İmparatorluğu ve Kralı Konsolosluđu Mösyo Martiret, Müttefik Almanya-i Şimali Mösyo Budmer, İtalya Konsolosluđu Mösyo Dogresti

Ayrıca;

Trabzon Vilayeti Salnamesi 1870, Cilt 2, Sayfa 191'den:

Trabzon Vilayeti Meyhaneleri (1870)

Trabzon Sancağı

nefs-i Trabzon 52, Giresun kasabası 10, Odu kasabası 6, Rize kasabası 2, Of kasabası 0, Tirebolu kasabası 5

Canik Sancağı

nefs-i Samsun 15, Bafra kasabası 22, Çarşamba kasabası 5, Ünye kasabası 15, Niksar kasabası 3

Gümüşhane Sancağı

nefs-i Gümüşhane 10, Torul kasabası 0, Kelkit kasabası 0, Şiran kasabası 0

Lazistan Sancağı

nefs-i Batum 5, Acara-i sufla kasabası 0, Hopa kasabası 0, Atina kasabası 0, Livana kasabası 1

Ayrıca Patrikhane'ye göre 19-05-1919 tarihine kadar var olan kilise & okullar:

Amasya, Samsun, Giresun, Sinop, Ordu: 608 kilise, 518 okul

Niksar: 135 kilise, 106 okul
Trabzon: 127 kilise, 106 okul
Tokat: 182 kilise, 152 okul
Maçka: 53 kilise, 45 okul
Şebinkarahisar: 74 kilise, 55 okul

Ne yapılan çalışmalar, ne elde edilen bulgular bunlarla sınırlı değil elbette. Ayrıca Pontos mirasının kültürel izlerini sürebileceğiniz farklı kaynaklara da erişmeniz mümkün (***) Fakat bitirmeden önce Gayri Müslimlere yönelik komplo teorileri de bu topraklarda sola kadar işleyebilmiş olduğundan son bir hatırlatma daha yapmak gerekiyor. İster “antiemperyalizm” görünümlü Hıristiyanlık, ister buna ek “antisyonizm” görünümlü Yahudilik antipatisi olsun, bir gerçeğin örtülmesi işlevi görüyor. O da şu ki her toplumun yoksulları, sömürülenleri var. Cem Uzun’un, Kemalizm Sol Değil adlı kitabından aktaralım:

“Nüfusun %20’sini oluşturan Hıristiyanlar da sınıf farklılıklarına sahipti. Nüfusun bu bölümü arasında zenginler de vardı yoksullar da. Zenginler küçük bir azınlıktı. Genel olarak Rumlar Rumları, Ermeniler de Ermenileri sömürüyordu. Rum ve Ermeni mülkleri bütün Türklere değil; zaten zengin ve güç sahibi olan bir kesime dağıtıldı. Toplumun Hıristiyan kesiminde olduğu gibi Türk kesimi de küçük bir zengin azınlık ve büyük bir yoksul çoğunluktan oluşuyordu. Gayrimüslim toplumun terk etmek zorunda kaldığı mülkler de ‘ahaliye’ değil ‘bazı’ Türklere dağıtıldı. Açık bir sınıf mücadelesi olarak yaşanmasa da burada ciddi sınıfsal ayrımlar vardı”(*)

1908 ile 1923 arasında İstanbul’da işçi sınıfının çoğunluğunu Gayri Müslimlerin tuttuğunu ekleyeyim. Yahudiler, Ermeniler ve Rumların ağırlığında. Tabii ayrıca bu işçilerin de çoğunluğunu kadınlar ve çocukların oluşturduğu bilgisiyle beraber. Stefo Benlisoyun ilgili makalesinden () alıntılatalım:

“Ergatis gazetesine göre (bu gazete Türkiye Sosyalist Merkezi adlı organizasyon tarafından

İstanbul'da Gayri Müslim işçi sınıfının önemli bir kesimini oluşturan Rumlara yönelik olarak Rumca çıkarılmaktadır) İstanbul'da bulunan çok sayıdaki mobilya fabrikalarındaki sömürü tahammül edilemez düzeydedir. Çalışma saatleri günde 17 saate kadar çıkmakta, ücretler sefalet düzeyinde ve neredeyse tümünde 14 yaşından küçük çocuklar çalışmaktadır”

Bu yazı dizisine başlarken temel motivasyonum, Pontos halkına olan borcumuzun yükünü bir nebze de olsa hafifletmekti. Değilse soykırımının yarattığı büyük tahribatı ve yoksunluğu doldurmanın imkanı yok gibi görünüyor. Fakat yine de bir şeyler yapabilir, memleketlerinden koparılmış Pontoslu dostlarımıza bu coğrafyada halihazırda onları anan, özleyen, bekleyen birilerinin olduğunu gösterebiliriz. Bunu göstermenin yolu da onların sesleri olmakla mümkün. Önümüzdeki günler bunun için ayrıca önemli. Çünkü artık bir sorunun cevabını biliyoruz:

Bu yıl Pontum Rum Soykırımının Yüzüncü Yılı!

*:
<https://tarihvetoplumlar.com/sait-cetinoglu-yazi-30-ocak-1923-nufus-mubadelesi-yoluyla-elen-toplumunun-tasfiyesi/>

**:
<https://twitter.com/SonGulyabani/status/865697204861886465>

***:
<http://mavrithalassa.com/tr/1869-salnamesinde-pontos-ve-lazistan/>

****: Pontos mirasının izini sürebileceğiniz başka bazı bağlantılar:

<http://mavrithalassa.com/tr/category/kultur-sanat/>

<http://devrimcikaradeniz.com/kategori/kultur/>

Geleneksel Pontus Yunan Şarkıları

*: Cem Uzun, Kemalizm Sol Değil... s 118, 119

:

https://www.academia.edu/30726237/Marangoz_Do%C4%9Framac%C4%B1_ve_D%C3%BCIgerlerin_Aghios_Pandeleimon_Cemiyeti_Osmanl%C4%B1_ba%C5%9Fkentinde_s%C4%B1n%C4%B1f_kimli%C4%9Fi_olu%C5%9Fumunda_g%C3%B6%C3%A7_ve_memleket_temelli_a%C4%9Flar_Beynelmilel_%C4%B0%C5%9F%C3%A7iler_%C4%B0ttihad%C4%B1_Erden_Akbulut_and_Mete_Tun%C3%A7ay_%C4%B0stanbul_%C4%B0leti%C5%9Fim_2016_199-215._

:

https://www.academia.edu/30726237/Marangoz_Do%C4%9Framac%C4%B1_ve_D%C3%BCIgerlerin_Aghios_Pandeleimon_Cemiyeti_Osmanl%C4%B1_ba%C5%9Fkentinde_s%C4%B1n%C4%B1f_kimli%C4%9Fi_olu%C5%9Fumunda_g%C3%B6%C3%A7_ve_memleket_temelli_a%C4%9Flar_Beynelmilel_%C4%B0%C5%9F%C3%A7iler_%C4%B0ttihad%C4%B1_Erden_Akbulut_and_Mete_Tun%C3%A7ay_%C4%B0stanbul_%C4%B0leti%C5%9Fim_2016_199-215._

Kaynak: [Yeni Özgür Politika](#)